

Czy potrzebujemy neuropraw? Obowiązki wynikające z traktatów w dziedzinie praw człowieka wiążące podmioty państwowe i przedsiębiorstwa w obszarze neurotechnologii

Nadrzędnym celem projektu jest określenie obowiązków państwa i biznesu w zakresie praw człowieka w obszarze neurotechnologii. Ponadto, projekt zmierza do oceny czy proklamacja nowych praw człowieka (tzw. neuropraw) jest niezbędne dla zapewnienia odpowiedniej ochrony jednostek przed niezamierzonymi konsekwencjami stosowania neurotechnologii.

„Neurotechnologie” odnoszą się do urządzeń i procedur stosowanych w celu uzyskania dostępu, monitorowania, badania, oceny i/lub manipulowania strukturą i funkcją aktywności neuronalnej mózgu (OECD 2019). Stwarzają one **nowe możliwości dla realizacji praw człowieka**. Interfejsy mózg-komputer (tzw. BCI), które łączą układ nerwowy i komputer, są niekiedy opisywane jako najważniejsze od dziesięcioleci przełom technologiczny dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Umożliwiają one osobom sparaliżowanym ponowne porozumiewanie się lub obsługę protez. Lepszy dostęp do danych neuronowych nieuchronnie doprowadzi do lepszego zrozumienia struktury i funkcji mózgu. Ma to ogromne znaczenie dla zapobiegania i leczenia zaburzeń neurologicznych i psychiatrycznych, które stanowią znaczny odsetek obciążenia chorobowego w Europie.

Jednocześnie neurotechnologie, jak każda inna technologia, mogą być **nadużywane**. Kilka rządów wyraziło zainteresowanie rozwojem neurotechnologii do celów wojskowych. Na przykład Ministerstwo Obrony Wielkiej Brytanii przewiduje postępy w usprawnianiu pamięci i możliwość „instalowania” nowych umiejętności. Nowoczesne metody neuroobrazowania mogą być wykorzystywane do wnioskowania o myślach osoby, co stanowi wyzwanie dla prywatności. Dane opisujące strukturę i funkcjonowanie mózgu trafiają nieuchronnie także na sale sądowe. Biorąc pod uwagę powyższe wyzwania, niniejszy projekt stara się sprecyzować **warunki dopuszczalności i ograniczenia stosowania neurotechnologii w zgodzie z międzynarodowymi standardami w zakresie praw człowieka**.

Coraz więcej badaczy wzywa do uznania **neuropraw**, takich jak prawo do prywatności psychicznej, prawo do równego dostępu do augmentacji psychicznej czy prawo do ochrony przed stronniczością algorytmów. Między innymi te postulaty doprowadziły do przyjęcia przez Radę Praw Człowieka ONZ rezolucji w sprawie neurotechnologii i praw człowieka w 2022 r. Niemniej jednak niektórzy badacze twierdzą, że proklamowanie neuropraw byłoby przedwczesne. Niniejszy projekt ma na celu weryfikację, czy istniejące ramy prawne mają potencjał, aby odpowiednio odpowiedzieć na wyzwania stawiane przez neurotechnologie.

Projekt przyjmuje interdyscyplinarną perspektywę uwzględniając dokonania neuronauki, etyki oraz międzynarodowego prawa ochrony praw człowieka. Analiza międzynarodowych standardów z zakresu praw człowieka opiera się głównie na traktatach ONZ, UN Guiding Principles on Business and Human Rights oraz innych dokumentach przyjętych przez organy traktatowe ONZ. W ramach projektu zbadany zostanie również rozwój prawa w obszarze Sztucznej Inteligencji, a także biznesu i praw człowieka. **Perspektywa biznesu** jest niezbędna, ponieważ sektor prywatny w coraz większym stopniu napędza postęp naukowy i wpływa na korzystanie z praw człowieka. Niemniej jednak zakres zobowiązań przedsiębiorstw wynikających bezpośrednio z traktatów dotyczących praw człowieka pozostaje kontrowersyjny. Z drugiej strony, perspektywa zmian wywoływanych przez rozwój Sztucznej Inteligencji (SI) jest niezbędna do osadzenia postulowanych neuropraw w dynamicznie zmieniającym się kontekście prawnym. Jesteśmy obecnie świadkami istotnych zmian prawnych w związku z upowszechnianiem się SI. W 2021 roku Unia Europejska zaproponowała AI Act, natomiast Rada Europy rozpoczęła proces opracowywania Konwencji o SI. Instrumenty prawne w tym zakresie zostały przyjęte już przez OECD (2019) i UNESCO (2021). Regulacje te dotyczą niektórych wyzwań stawianych przez neurotechnologie. Z tego względu perspektywy biznesu oraz SI są niezbędne, aby rzetelnie odpowiedzieć, **czy - a jeśli tak, to jakie neuroprawa powinny zostać proklamowane**.